

28 november 2019

Partsgemensam kommentar gällande arbetsbrist m.m.

Tidig lokal omställning

Genom omställningsavtalet KOM-KR ges arbetsgivaren en möjlighet att sätta in tidiga lokala insatser för att ställa om arbetstagare och organisation så att framtida eller aktuella arbetsbristsituationer minimeras eller undviks.

Insatser enligt KOM-KR ska syfta till att möjliggöra för arbetstagare att få helt eller delvis nya arbetsuppgifter, det vill säga arbetsuppgifter som arbetstagare inte har tillräckliga kvalifikationer för att utföra utan insatsen. Avtalet innebär nya möjligheter att stärka kompetensen för enskilda eller grupper av arbetstagare för att möta behoven hos arbetsgivaren och behålla arbetstagarnas anställningsbarhet på arbetsmarknaden. På så sätt kan risken för en övertalighetsituation till följd av att arbetstagare saknar viss behörighet eller kompetens minimeras.

Vid risk för arbetsbrist är det naturligt att koppla samman övertaligheten med det kontinuerliga kompetensförsörjningsarbetet. Syftet med det är att undersöka om det finns behov av personal på annat håll i verksamheten samt om det genom att sätta in omställningsinsatser är möjligt att tillvarata arbetstagares kompetens där behovet finns.

Inför en arbetsbristsituation

En arbetsbristsituation kan ofta lösas utan att turordningsbestämmelsen i AB § 35 aktualiseras. Detta genom exempelvis:

- Tidiga lokala omställningsinsatser
- Arbetsledning
- Förflyttning till annan tjänst inom ramen för anställningen
- Omplacering till tjänst utanför ramen för anställningen
- Enskilda överenskommelser

Om arbetsbristsituationen inte kan lösas behöver hänsyn tas till:

- Förhandlingsskyldighet
- Turordningsförfarande 22 § LAS, § 35 AB
- Omplacering enligt 7 § LAS

- Uppsägningsbesked
- Anmälan KOM-KL
- Uppsägningstid
- Företrädesrätt till återanställning
- Varsel till Arbetsförmedlingen

Bestämmelsen i AB § 35 blir endast tillämplig när det konstaterats att det föreligger en konkurrenssituation om kvarvarande arbeten. Bestämmelsen reglerar hur arbetstagarna då ska turordnas.

Definitioner

Driftsenhet

Med begreppet driftsenhet avses samma sak som i 22 § LAS. Begreppet tar sikte på geografiska förhållanden och avser typiskt sett en byggnad eller flera byggnader inom ett inhägnat område, till exempel en vårdcentral eller en skola.

Ort

Med ort avses samma sak som ortsbegreppet i 22 § LAS så som det definierats i Arbetsdomstolens praxis.

Förvaltningsområde

Förvaltningsområde är ett organisatoriskt begrepp frikopplat från den politiska nämndstrukturen.

Om en arbetsgivare har valt att ha en enda förvaltning men under denna organiserat verksamheten i självständiga verksamhetsområden, så är det dessa verksamhetsområden som utgör förvaltningsområde i avtalets mening.

AB § 35 Vissa bestämmelser om turordning och företrädesrätt

Det finns möjlighet att träffa lokala kollektivavtal avseende både turordning och företrädesrätt. Fördelen med lokala kollektivavtal är att avtalen kan anpassas utifrån de lokala förutsättningarna. Lokala

kollektivavtal kan exempelvis träffas om andra turordningskretsar eller sammanläggning av flera driftsenheter än vad som anges i AB.

AB § 35 innebär att principen sist in först ut gäller oavsett facklig tillhörighet och att turordningen sker i ett steg. Gemensam turordning sker för arbetstagare med i huvudsak jämförbara arbetsuppgifter inom driftsenheten.

Begreppet driftsenhet tar sikte på geografiska förhållanden och avser typiskt sett en byggnad eller flera byggnader inom ett inhägnat område, till exempel en vårdcentral eller en skola. Med driftsenhet kan också avses verksamhet som bedrivs gemensamt och där de ingående byggnaderna ligger i nära geografisk anslutning till varandra. Lokala parter kan träffa lokalt kollektivavtal om avvikelser från driftsenhetsbegreppet. Skälet till det kan vara att det finns behov av att även värdera andra faktorer såsom exempelvis hur verksamheten är utformad.

Om flera olika förvaltningar bedriver verksamhet inom en och samma driftsenhet, utgör respektive förvaltningsområde den yttersta gränsen för turordningskretsen inom driftsenheten.

Sammanläggning kan ske av högst 3 driftsenheter inom förvaltningsområdet på orten.

För arbetstagare som arbetar på flera olika arbetsställen får den organisatoriska hemvisten betydelse vid bedömning av vilken driftsenhet arbetstagarna hänförs till om det inte tydligt framgår på annat sätt (till exempel om den huvudsakliga delen av arbetet utförs på en driftsenhet).

Exempel

Hemtjänstpersonal har typiskt sett en samlingslokal eller motsvarande som utgångspunkt för verksamheten. Saknas sådan får verksamhetens organisatoriska struktur betydelse för begreppet driftsenhet.

Med verksamhetens organisatoriska struktur avses exempelvis att verksamheten bedrivs under samma chef, inom ett visst geografiskt område eller på annat vis anger en organisatorisk samhörighet på så sätt att det får anses utgöra en driftsenhet i avtalets mening.

Inom turordningskretsen avgör anställningstid placeringen på turordningslistan. Vid lika anställningstid ger högre ålder företräde.

Turordningskretsarna vid arbetsbrist indelas utifrån befattningar med i huvudsak jämförbara arbetsuppgifter på varje driftsenhet för sig, oavsett facklig tillhörighet. Med i huvudsak jämförbara arbetsuppgifter avses befattningar vars innehåll och kompetenskrav är sådana att dess innehavare kan utföra de arbetsuppgifter som ingår i de befattningar som jämförs med varandra. Vid bedömning av detta ska inte yrkes-/befattningsbenämning vara avgörande, utan det är det faktiska innehållet i de berörda befattningarna som ska jämföras och bedömas.

Parterna är överens om att arbetstagare med befattningen ”lärare” har i huvudsak jämförbara arbetsuppgifter vid tillämpning av bestämmelsen.

Inom turordningskretsen upprätthålls kravet på att arbetstagarna har tillräckliga kvalifikationer för kvarvarande arbeten. Vid den bedömningen ska hänsyn tas till legitimationskrav, behörigheter och specialistkompetens.

Hänsyn till den praxis som utvecklats i Arbetsdomstolen kring skälig upplärningstid vid bedömning av tillräckliga kvalifikationer ska beaktas vid bedömningen. Är de befattningar som jämförs sådana att innehavarna efter sådan skälig upplärningstid kan utföra samtliga arbetsuppgifter i de olika befattningarna är de att betrakta som ”i huvudsak jämförbara” i avtalets mening.

Vad som är skälig inlärningstid varierar beroende på vilken befattning som avses och omständigheterna i övrigt. Bland annat har arbetstagarens utbildningsbakgrund, yrkeskvalifikationer, arbetsuppgifternas art och den information och vägledning som arbetstagaren fått av arbetsgivaren betydelse vid bedömningen. Enligt Arbetsdomstolens praxis är utbildningstid överstigande 6 månader typiskt sett inte att betraktas som skälig och rimlig inlärningstid.

I AB § 35 har det gjorts ett avsteg från reglerna i 22 § LAS om möjligheten till sammanläggning. Bestämmelsen i AB innebär att berörd arbetstagarorganisation kan begära sammanläggning av max 3

driftsenheter inom förvaltningsområdet på samma ort där arbetsbristen aktualiserats. Med ort avses samma sak som ortsbegreppet i 22 § LAS. Om arbetsbristen berör fler än 3 driftsenheter får sammanläggning ske med ytterligare driftsenheter upp till närmaste antal som är delbart med 3.

Exempel

Det råder arbetsbrist på 4 driftsenheter inom förvaltningen på orten. Om sammanläggning begärs kan det läggas till högst ytterligare 2 driftsenheter. Av totalt 6 driftsenheter bildas då 2 kluster om vardera 3 driftsenheter som utgör 2 separata turordningskretsar.

Med berörd organisation avses sådan kollektivavtalsbärande organisation som har medlemmar som ingår i turordningskretsen. Sammanläggningen kan avse högst 3 driftsenheter inom förvaltningsområdet på orten (inklusive den driftsenhet som är drabbad av arbetsbristen). Begär någon berörd arbetstagarorganisation sammanläggning av driftsenheter ska sådan göras. Har samtliga berörda arbetstagarorganisationer inte enats om och, inom 10 kalenderdagar räknat från dagen för första förhandlingstillfället, meddelat arbetsgivaren vilka driftsenheter som ska läggas samman beslutar arbetsgivaren detta.

Arbetstagarorganisationerna måste enas om såväl antalet som vilka specifika driftsenheter som ska läggas samman, annars beslutar arbetsgivaren fritt i frågan om vilka driftsenheter som ska läggas samman. Typiskt sett leder sådan sammanläggning till en ökning av antalet arbetstagare med befattningar som omfattas av övertaligheten.

Förhandlingsskyldigheten enligt 29 § LAS föreligger endast mot arbetstagarorganisation som har medlem som omfattas av arbetsgivarens förslag till turordning, det vill säga arbetstagare som ingår i turordningskretsen. Kretsen av arbetstagarorganisationer som är förhandlingsberättigade kan således påverkas av om sammanläggning begärts. Detta genom att det vid någon av de tillkomna driftsenheterna finns arbetstagare som omfattas av turordningen och som är organiserade i arbetstagarorganisation som inte hade medlem på turordningslistan vid den först identifierade driftsenheten.

Facklig organisation som är förhandlingsberättigad är också berörd facklig organisation i sammanläggningshänseende. Detta medför, beroende på hur sammanläggning initialt beslutats (av fack eller arbetsgivare), att fackens möjlighet till beslut i frågan kan behöva prövas igen under ytterligare en tiodagarsperiod innan beslutanderätten i frågan går över till arbetsgivaren.

Enmanskrets

För det fall det efter sammanläggning av driftsenheter som beslutats av arbetsgivaren identifieras turordningskrets som endast består av en person, ska på begäran av berörd facklig organisation, men enbart för den befattning som utgör enmanskretsen, sammanläggning ske av samtliga driftsenheter inom förvaltningen på orten.

Exempel

Arbetsgivaren har beslutat om neddragningar i verksamheten som innebär att flera tjänster kommer att försvinna, däribland tjänsten som jurist på stadskontoret. Arbetsgivaren beslutar om sammanläggning av ytterligare 2 driftsenheter. Därefter konstateras att turordningskretsen för jurister utgörs av enbart en person. Berörd facklig organisation kan då begära sammanläggning av samtliga driftsenheter inom förvaltningen på orten i syfte att vidga turordningskretsen.

För det fall det identifierats en enmanskrets i situation där det enbart finns en driftsenhet inom förvaltningen på orten så kan berörd facklig organisation, men enbart för den befattning som utgör enmanskretsen, begära sammanläggning av upp till 3 driftsenheter inom förvaltningen i arbetsgivarens hela verksamhet.

Arbetsgivare och arbetstagarorganisation kan gemensamt påkalla central partsgemensam konsultation för vägledning avseende tillämpningen av turordningsbestämmelsen i AB § 35 mom. 1.

Företrädesrätt

För att företrädesrätt till återanställning ska aktualiseras krävs att arbetstagare anmäler anspråk på företrädesrätt. Sådan anmälan ska vara skriftlig och ha inkommit till arbetsgivaren senast en månad efter det att

anställningen upphört. Har sådan anmälan inte gjorts föreligger inte företrädesrätt till återanställning.

För regioner gäller följande:

Företrädesrätt till återanställning gäller, oavsett avtalsområde, på samma ort och inom samma förvaltningsområde där arbetstagaren senast var verksam. Företrädesrätten gäller till lediga befattningar vars kvalifikationskrav i huvudsak motsvarar kraven i arbetstagarens senaste anställning hos arbetsgivaren.

För övriga arbetsgivare gäller följande:

Med övriga arbetsgivare avses kommuner och arbetsgivare som är medlem i Sobona. Företrädesrätt till återanställning gäller, oavsett avtalsområde, i arbetsgivarens verksamhet och inom samma förvaltningsområde där arbetstagaren senast var verksam.

Företrädesrätten gäller till lediga befattningar vars kvalifikationskrav i huvudsak motsvarar kraven i arbetstagarens senaste anställning hos arbetsgivaren.

Vid bedömning av kvalifikationskraven för lärare vid företrädesrätt till ny anställning ska den företrädesberättigade läraren vara behörig att bedriva undervisning i den uppkomna vakansen.

Bilaga 1: Turordningsexempel

Vid turordning ska för legitimationsyrken, vid indelning utifrån jämförbara arbetsuppgifter, beaktas legitimation/legitimationer, behörighet och specialistexamen.

Socialsekreterare

Verksamheten vid en enhet (enhet 1) ska läggas ned och den där bedrivna verksamheten ska istället utföras av en annan enhet (enhet 2) inom ramen för deras befintliga verksamhet.

På enhet 1 arbetar tre socialsekreterare. En med lång anställningstid och två relativt nyanställda. Såväl den enhet som ska avvecklas som den som ska ta över arbetsuppgifterna finns på samma ort och inom samma förvaltning.

Om ingen sammanläggning begärs av någon av de berörda fackliga organisationerna (Akademikerförbundet SSR och Vision) turordnas driftsenheten (enhet 1) för sig, vilket innebär att samtliga socialsekreterare där blir övertaliga.

Om sammanläggning begärs kommer såväl enhet 1 som enhet 2 att ingå i turordningskretsen. I turordningskretsen kommer då att ingå samtliga socialsekreterare på orten och även, om sådana finns, andra befattningar med i huvudsak jämförbara arbetsuppgifter. Det vill säga om det inom turordningskretsen finns någon annan kategori arbetstagare som har arbetsuppgifter som är så likartade att de jämförda grupperna, med beaktande av skälig upplärningstid, kan utföra varandras arbetsuppgifter.

De tre socialsekreterarna och andra arbetstagare med annan jämförbar befattning med kortast anställningstid kommer att bli övertaliga och föremål för omplaceringsutredning.

Undersköterskor

Antalet undersköterskor vid ett äldreboende ska minskas med 2 personer. Vilka två befattningar som ska bort identifieras av arbetsgivaren.

Samtliga undersköterskor på driftsenheten turordnas på samma lista (även oorganiserade).

Om det på orten och inom förvaltningen finns fler driftsenheter där undersköterskor arbetar kan någon av de berörda fackliga organisationerna (det vill säga organisation som har medlem som berörs på den "ursprungliga" driftsenheten) begära sammanläggning.

Sammanläggning kan ske av högst totalt 3 driftsenheter varav en måste vara den där arbetsbristen uppstått. Begärs sammanläggning ska sådan göras i enlighet med vad de fackliga organisationerna enats om. Kan dessa inte enas om ett förslag inom 10 dagar från första förhandlingstillfället bestämmer arbetsgivaren vilka driftsenheter som ska läggas samman.

I detta exempel torde vanligtvis den enda berörda organisationen vara Kommunal och sammanläggning kommer då sannolikt att ske utifrån Kommunals mening.

Samtliga undersköterskor på de utpekade driftsenheterna placeras på en lista utifrån anställningstid och de initialt identifierade övertaliga undersköterskorna kommer att prövas ur kvalifikationssynpunkt mot undersköterskor med kortare anställningstid. Om inga specifika kvalifikationskrav föreligger så kommer de 2 undersköterskor med kortast anställningstid i turordningskretsen att bli övertaliga.

Därefter genomför arbetsgivaren en sedvanlig omplaceringsutredning.

Anestesisjuksköterskor

Det råder övertalighet för anestesisjuksköterskor. Legitimerad sjuksköterska med specialistbevis anesthesi ingår i kretsen.

Anestesisjuksköterska arbetar vid sjukhus X, vilket är det enda sjukhuset på orten. Anestesisjuksköterskor finns inte vid någon annan vårdinrättning på orten.

Den befattning som ska försvinna ur organisationen innehas av den Anestesisjuksköterska som har längst anställningstid.

Turordningskretsen utgörs av driftsenheten (hela sjukhuset). Bedömning ska göras vilka andra specialistsjuksköterskor inom turordningskretsen som eventuellt kan anses ha ”i huvudsak jämförbara arbetsuppgifter”. Jämförelse och turordning med sjuksköterskor utan specialisering är dock inte aktuellt, då dessa inte kan utföra anesthesisjuksköterskornas arbete utan ytterligare utbildning.

Anesthesisjuksköterskan med kortast anställningstid blir berörd av arbetsbristen (om inte annan grupp anses jämförbar och det i denna grupp finns arbetstagare med kortare anställningstid).

Innan uppsägning genomförs omplaceringsutredning på sedvanligt sätt. Anesthesisjuksköterskan kommer i omplaceringsfasen kunna göra anspråk på lediga sjuksköterskebefattningar utifrån begreppet tillräckliga kvalifikationer.

Fysioterapeut

En fysioterapeut i öppenvården är övertalig. Arbetsbristen drabbar en vårdcentral som ska läggas ned. På orten (och inom samma förvaltningsområde) finns totalt 5 vårdcentraler varav fysioterapeuter finns på 3 av dessa.

Turordningskretsen utgörs av berörd vårdcentral. Om något av de förbund som har medlemmar på den vårdcentral som ska läggas ned begär sammanläggning av driftsenheter ska sådan göras. Om berörda arbetstagarorganisationer enas om vilka enheter som ska läggas samman ska sådan sammanläggning ske på det sätt som beslutats. Om enighet inte kan uppnås beslutar arbetsgivaren vilka enheter som ska läggas samman. Max 3 enheter inom samma ort och förvaltning kan läggas samman.

I exemplet har de 3 vårdcentraler där fysioterapeuter finns lagts samman.

Fysioterapeuten med kortast anställningstid blir berörd av arbetsbristen och för det fall den fysioterapeut som fanns på den enhet som är föremål för nedläggning (initialt övertalig) inte är samma person, så erbjuds denne det arbete som innehafts av fysioterapeut som drabbas av arbetsbristen efter genomförd turordning.

Civilingenjör

I kommunhuset arbetar 4 civilingenjörer. 2 av dessa tillhör kommunstyrelseförvaltningen och två tillhör fastighetsförvaltningen. Vid tekniska kontoret, som är en egen driftsenhet belägen 3 kilometer från kommunhuset (men på samma ort) och tillhörig fastighetsförvaltningen, arbetar ytterligare 2 civilingenjörer.

En organisationsförändring innebärande att de 2 civilingenjörsbefattningarna på tekniska kontoret ska tas bort har beslutats.

Om ingen sammanläggning begärs kommer de 2 initialt berörda civilingenjörerna (oavsett facklig tillhörighet) ingå i turordningskretsen. Finns det på driftsenheten befattningar som bemannas av andra yrkeskategorier vars utbildningskrav och arbetsinnehåll är sådant att innehavarna av de två jämförda befattningarna, efter skälig upplärningstid, kan utföra varandras arbetsuppgifter, ska även de ingå i turordningskretsen.

Begärs sammanläggning med kommunhuset kommer även de 2 civilingenjörerna som arbetar där och tillhör fastighetsförvaltningen att ingå i turordningskretsen. Även andra arbetstagare i befattningar med i huvudsak jämförbara arbetsuppgifter i kommunhuset (och som tillhör fastighetsförvaltningen) kommer, om sådana finns, att ingå i turordningskretsen.

De civilingenjörer som tillhör kommunstyrelseförvaltningen berörs inte oaktat sammanläggningen.

Visar det sig vid sammanläggningen att det i kommunhuset finns arbetstagare som kommer ingå i turordningskretsen och som tillhör facklig organisation som inte tidigare varit berörd av arbetsbristen, blir denna organisation förhandlingsberättigad enligt 29 § LAS och har därmed rätt att få inflytande i sammanläggningsfrågan, varvid möjligheten för samtliga arbetstagarorganisationer att enas i sammanläggningsfrågan även ska omfatta den ”nya” organisationen.

I en sådan situation uppkommer en ny tidsfrist om 10 dagar för de fackliga organisationerna att enas i sammanläggningsfrågan.

Lärare 1

På en skola arbetar 25 lärare. På grund av minskat elevunderlag görs en organisationsförändring där antalet tjänster minskas. Minskningen består av en SO lärartjänst.

Eftersom ”lärare” anses ha i huvudsak jämförbara arbetsuppgifter, består turordningskretsen av samtliga skolans lärare. För lärare tas hänsyn till behörighet och legitimation vid turordning.

De fackliga organisationerna begär sammanläggning av turordningskretsen med två andra skolor (driftsenheter) på orten. Den nya turordningskretsen består nu av samtliga lärare på de tre aktuella skolorna.

Vid turordning visar det sig att den SO lärare som har kortast anställningstid även har behörighet i SV. En av de andra skolornas lärare som undervisar i SV 100% har kortare anställningstid än SO läraren. Eftersom SO läraren är behörig att undervisa i SV blir läraren i SV övertalig och läraren i SO får befattningen som lärare i SV på den andra skolan.

Lärare 2

På en skola arbetar 40 lärare. På grund av minskat elevunderlag görs en organisationsförändring där antalet tjänster minskar. Minskningen består av 3 tjänster med ämneskombinationerna MA/NO, SV/EN respektive SO.

På en annan skola arbetar 22 lärare. På grund av minskat elevunderlag görs även här en organisationsförändring där antalet tjänster minskar. Minskningen består av en tjänst med ämneskombinationen HI/RE.

Eftersom ”lärare” anses ha i huvudsak jämförbara arbetsuppgifter, består turordningskretsarna av samtliga lärare på respektive skola. Eftersom lärare är ett legitimationsyrke tas hänsyn till behörighet och legitimation vid turordning.

I samband med MBL-förhandlingen begär de fackliga organisationerna sammanläggning där turordningskretsarna på de 2 skolorna med arbetsbrist slås ihop med varandra samt med ytterligare en skola på orten. Den nya turordningskretsen består av samtliga lärare på de tre skolorna.

I samband med turordning visar det sig att de lärare med kortast anställningstid inom MA/NO, HI/RE samt SO saknar behörighet att undervisa i ytterligare ämnen. Läraren med kortast anställningstid i SV/EN har däremot även behörighet att undervisa i HKK. Läraren med kortast anställningstid i HKK har kortare anställningstid än läraren i SV/EN och arbetar på den tredje skolan (som inte initialt hade en arbetsbristsituation).

Övertaliga blir de lärare med kortast anställningstid som undervisar i MA/NO, HI/RE, SO och HKK. Läraren som idag undervisar i SV/EN förflyttas till den tredje skolan där läraren kommer att undervisa i HKK.